

↓
ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора юридичних наук,
заступника генерального директора ТОВ СП «НІБУЛОН»,
Різака Михайла Васильовича
на дисертацію Курах Лариси Василівни
«Адміністративно-правовий механізм забезпечення права на
цілісність особистості: сутнісний зміст та гарантії захисту»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове
право; інформаційне права
(081 – Право)

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тенденції до стрімкого розвитку в сфері біологічних наук, активний технічний та інформаційний прогрес ставлять людство в нові, невідомі раніше умови існування, створюючи безліч позитивних можливостей та несучи серйозні та небезпечні загрози. Такі обставини сприяють виникненню новітніх правовідносин, а також зумовлюють необхідність переосмислення вже існуючих в новому світі.

Одним з таких викликів для правової спільноти являється правове забезпечення права на цілісність особистості. Хоча питання цілісності особистості не є новим та встигло увійти як в національні правові системи, так і в міжнародне право та судову практику, Хартія основоположних прав Європейського Союзу модернізувала дану концепцію, надавши їй змісту права людини та поєднавши зі сферою медицини та біології.

При цьому, варто відзначити, що проблематика цілісності особистості залишається доволі «непопулярною» на теренах вітчизняної юридичної доктрини. Існуючі ж джерела в сфері даних правовідносин свідчать про відсутність єдності вчених щодо єдиного концептуального змісту права на цілісність особистості, специфічних та загальних рис даного поняття, його місця серед інших людських цінностей та прав. Підкреслю, що менше тижня тому Facebook почав інтегрувати в свої програмні продукти систему приховування інструмент «вподобань», адже ще наприкінці минулого десятиліття стало зрозумілим, що аналіз баз даних «вподобань» давав можливість з точністю в

понад 90% розкрити приватну інформацію, яку особа не хотіла розкривати та могла вважати за необхідне її приховувати.

Вищевказані чинники вказують на актуальність обраної дисертантом теми дослідження.

Закономірним, з огляду на актуальність теми, є зв'язок роботи із **науковими програмами, планами, темами**. Як зазначає дисертант, кандидатське дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» в межах наукової теми «Удосконалення правового забезпечення публічного адміністрування у контексті євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації НДР: 0118U004531).

Високого рівня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та пропозицій, сформульованих у даному дисертаційному дослідженні, було досягнуто шляхом застосування широкого методологічного інструментарію, а також вивчення значного за обсягом джерельного масиву.

З огляду на специфіку обраної теми дисертації, позитивним вбачається опрацювання не лише вітчизняного наукового надбання, але і значний масив іноземної наукової літератури, проаналізованої в ході написання дисертації. Автором вивчено міжнародно-правову та зарубіжну нормативні бази, а також широкий перелік судових рішень вітчизняних та міжнародних інстанцій, що дозволило достатньо ґрунтовно та комплексно розкрити тему роботи і свідчить про належний підхід Лариси Василівни до підготовки дисертаційного дослідження.

Наукові пошуки в процесі написання дисертації здійснювалися на основі філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів дослідження.

За допомогою історико-правового методу здійснено аналіз виникнення та розвитку поняття цілісності особистості в різних історичних епохах, а також

проведено дослідження таких категорій як еugenіка, клонування, а також інформована згода на медичне втручання (підрозділи 1.1., 2.1., 2.2).

Формально-юридичний метод застосовується під час вивчення текстів вітчизняних, міжнародних та європейських нормативних актів щодо права на цілісність особистості, так само як і відповідного прецедентного права Європейського суду з прав людини (підрозділи 1.2., 2.1., 2.2., розділ 3).

Використання порівняльно-правового методу дало змогу визначити співвідношення таких різновидів цілісності особистості як фізична, психічна, моральна та соціальна цілісність, а також проаналізувати цілісність особистості з гідністю та автономією людини. Даний метод було застосовано в ході вивчення інформованої згоди особи на медичне втручання та в ході проведення клінічних досліджень (підрозділи 1.1., 2.2.).

На основі діалектичного методу вдалося розглянути цілісність особистості як основоположну цінність людини, визначити її характерні риси, дослідити цілісність особистості в якості права людини, торкнутися питання його змісту та обсягу, передумов його формування в контексті медичного та біологічного наукового прогресу (підрозділ 1.1., 1.2.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота являється одним з перших комплексних адміністративно-правових досліджень права на цілісність особистості, його змісту та гарантій захисту.

Значним рівнем наукової новизни характеризується Розділ I «Цілісність особистості як основоположна цінність», в якому співвідносяться цілісність особистості та гідність й автономія людини, а також аналізується місце права на цілісність особистості в систематиці прав людини. Проаналізовано зміст права на цілісність особистості через вивчення його кількісних та якісних показників в тому вигляді, в якому воно закріплене в Хартії основоположних прав Європейського Союзу. Серед якісних характеристик, зокрема, співвідносяться носії даного права, його адресати та речі, які це право надає носіям стосовно адресатів даного права; серед кількісних – межі та обмеження права на цілісність особистості.

Вартим уваги є і положення щодо співвідношення цілісності особистості з автономією та гідністю, а саме щодо того, що якщо в контексті гідності забезпечення цілісності особистості повинне передбачати відсутність неправомірних, негативних посягань, то в рамках автономії людини дотримання цілісності особистості може означати наявність згаданих вище типів посягань, якщо вони є бажаними для особи.

Високим ступенем наукової обґрунтованості відзначаються положення Розділу III «Право на цілісність особистості в практиці Європейського суду з прав людини», що стосується вивчення текстів судових рішень даної інстанції, в яких розкриваються позиції Страсбурзького суду щодо сутності та забезпечення права на цілісність особистості. Дисертанткою проаналізовано справи в сфері права на здоров'я, які досліджувалися Європейським судом з прав людини в межах права на життя та права на повагу до приватного життя особи. Звертається увага на наявність в прецедентному праві Європейського суду з прав людини рішень, якими тлумачиться порушення цілісності особистості в межах репродуктивних прав, а саме піднімаються питання абортів та стерилізації.

Позитивно оцінюючи роботу Курах Л.В. в цілому, до неї можна висловити окремі зауваження та положення, які мають дискусійний характер або вимагають додаткової аргументації.

1. У підрозділі 1.1. даної дисертації, який стосується співвідношення цілісності особистості з гідністю та автономією, а саме на сторінці 42, дисертантка зазначає наступне: «під призмою автономії.... навіть шкідливе втручання в тіло особи може бути шляхом забезпечення її цілісності в усій її сукупності, а відмова в таких діях – може порушити фізичну, психічну, моральну чи соціальну цілісність особи, якщо це суперечить волі особи». Частково погоджуючись з таким твердженням, логічно виникає запитання, чи стосується воно випадків, коли пацієнт вимагає від лікаря конкретного лікування, яке може бути шкідливим чи не таким ефективним, як те, що було йому запропоноване?

2. У підрозділі 2.2. «Правова природа інформованої згоди» авторкою наголошується на доречності проведення розподілу за змістом інформованої

5

згоди особи на два види: інформовану згоду в медичній практиці та інформовану згоду в сфері клінічних досліджень. Проте, дисертанткою не уточняється, в якому саме розумінні варто розглядати інформовану згоду в межах змісту права на цілісність особистості, закріпленому в Хартії основоположних прав Європейського Союзу.

3. В ході аналізу прецедентного права Європейського суду з прав людини в Розділі III дисертації, авторкою зазначається, що право на цілісність особистості часто захищалося в межах статей 2 та 3 Європейської конвенції з прав людини (про право на життя та заборону катування, нелюдського та принижуючого гідність поводження та покарання відповідно) та статті 8 Конвенції (про повагу до приватного життя), в залежності від важкості вчиненого стосовно скаржника порушення. Не до кінця зрозумілим залишилось як саме Суд визначав рівень тяжкості вищезазначеного діяння.

4. Високо оцінюючи широкий спектр дослідження практики Європейського суду з прав людини щодо права на цілісність особистості та глибокий аналіз Директив (2001/20/ЕС, 2002/98/ЕС, 2001/83/ЕС, 2004/23/ЕС та інших) та Регламентів (1394/2007, 726/2004 та інших), на мою думку, дисертаційне дослідження тільки виграло б, якби в ньому також здійснювалося дослідження регулювання та практика ЄСПЛ щодо застосування Регламентів 2016/679/ЄС (GDPR) та 536/2014/ЄС (clinical trials on medicinal products for human use) як невід'ємного елементу гарантування права на цілісність особистості.

5. У роботі використовуються умовні скорочення різного роду: назви міжнародних організацій, правових документів. Усі вони пояснені і розшифровані у роботі там, де вперше вживаються. Тим не менше, думається, варто було б на початку роботи сформулювати перелік всіх умовних скорочень, які використовуються, що полегшило б та спростило роботу з науковим дослідженням.

Зазначені зауваження мають дискусійний, рекомендаційний характер, не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження та покликані спонукати дисертанта до наукової дискусії і сподіваємось будуть

враховані у його подальшій роботі над цією проблематикою.

Дисертаційне дослідження Курах Л.В. має вагоме науково-практичне значення для адміністративного права, оскільки його результати можуть бути використані у науково-дослідній діяльності – для подальшого теоретичного вивчення права на цілісність особистості, його змісту та механізму забезпечення, в тому числі і в межах розвитку загальних та галузевих юридичних дисциплін, зокрема конституційного права, адміністративного права та медичного права; у навчальному процесі – в ході написання підручників та навчальних посібників з конституційного права, адміністративного права та медичного права, для підвищення кваліфікації, підготовки та перепідготовки фахівців у вищезгаданих сферах, викладання відповідних дисциплін та спецкурсів, наукових дослідженнях студентів та аспірантів; у просвітницькій та правовиховній роботі – для підвищення правової культури населення, державних службовців, працівників органів місцевого самоврядування, а також лікарів, науковців та інших працівників сфери медицини та біології; у правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства України щодо прав та свобод людини, якості надання медичних послуг, науково-дослідної діяльності.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Лариси Василівни пройшли належну апробацію на численних науково-практичних конференціях.

Основні результати дисертаційного дослідження викладені у працях дисертанта, які у достатній кількості опубліковані у фахових виданнях, в тому числі за кордоном.

Зміст дисертаційного дослідження на тему **«Адміністративно-правовий механізм забезпечення права на цілісність особистості: сутнісний зміст та гарантії захисту»**, відповідає спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – Право), за якою вона подається до захисту, а зміст автореферату є ідентичним до основних положень дисертації.

Загальний висновок: дисертаційна робота Курах Лариси Василівни на тему «Адміністративно-правовий механізм забезпечення права на цілісність особистості: сутнісний зміст та гарантії захисту» є завершеним науковим дослідженням, яке містить такі, що характеризуються значним рівнем наукової новизни, достатньою мірою обґрунтовані та достовірні теоретичні положення і висновки, є суттєвим вкладом в науку адміністративного права, має самостійний характер, спрямований на розв'язання важливої наукової проблеми та відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, що пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, заслуговує на високу оцінку, а дисертант – присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

заступник генерального директора по взаємодії
з органами влади ТОВ СП «НІБУЛОН»,
адвокат, доктор юридичних наук

Різак М.В.

Підпис Різак М.В. засвідчує.

Наказником
Відділу кадрів

Л. С. Зважова